

ΜΕΛΕΤΗ ΘΑΝΑΤΟΥ

Σελίδες από ένα άθεατο ήμερολόγιο

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἐπιστολές και ἀπαντήσεις

Ἐάν ὁ Ἕλληνας διακατέχεται στήν ἀλληλογραφία του ἀπό τὸ «σύνδρομο τῆς μὴ ἀπαντήσεως», ὅπως τόσο εὐστοχα τὸ εἶχε διατυπώσει ἡ Ἑλένη Βλάχου σ' ἓνα τῆς χρονογράφημα, ἡ στήλη μας τηρεῖ κάποιες ἀποστάσεις ἀπὸ τὴν ἡμερομηνία λήψεως μέχρι τὴν ἡμερομηνία ἀπαντήσεως στὶς ἐπιστολές ποὺ λαμβάνει. Ἄμεσα ἢ ἔμμεσα φροντίζει νὰ θίγει κατὰ καιροὺς θέματα ποὺ τῆς ὑποβάλλουν ἢ τὶς ἐκμυστηρεῦνται. Ἄλλοτε ἀφοροῦν στὴν ἐπικαιρότητα καὶ τὰ προβλήματα τῆς καὶ ἄλλοτε ἀναφέρονται σὲ πιὸ προσωπικὰ ζητήματα καὶ τὸν τρόπο ἀντιμετωπίσεώς τους.

Εἶναι φορὲς ποὺ οἱ ἀπαντήσεις παίρνουν τὸν δρόμο τῆς προσωπικῆς ἀλληλογραφίας γιατί ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ γενικὸ ἐνδιαφέρον. Ἄλλες φορὲς ὅμως, στὶς ἀπαντήσεις μας ἔρχονται ἄλλες ἀπαντήσεις μὲ τὴν παράκληση τῆς δημοσιεύσεώς τους, ὅπως στὴν περίπτωση ἐνὸς φίλου ἱερέως ποὺ εἶχε χάσει τὴ μητέρα του. Ὁ ἴδιος, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν εὐχή ποὺ τοῦ ἀπηύθυνα, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ καταγράψει σὲ ἐξομολογητικὸ τόνο ἀντιγράφοντας λίγες σελίδες ἀπὸ ἓνα ἀθέατο κατὰ τὰ ἄλλα ἡμερολόγιο, ἔτσι σὰν ἓνα τρόπο, ὡς ἐλάχιστο ἀντί-δωρο, νὰ εὐχαριστήσει πολλοὺς ἀπὸ σὰς τοὺς ἐφημερίους ποὺ στάθηκαν ποιμαντικὰ κοντὰ τῆς τὰ τελευταῖα ιδιαίτερα χρόνια καὶ στὸν ἴδιο καὶ τὴν οἰκογένειά του στὶς μέρες τῆς μεγάλης θλίψης. Ἡ ποιμαντικὴ διακονία καὶ συνοδεία σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἀνακουφίζει καὶ ἀναπαύει.

Ἡ καταγραφή ἐπίσης ἐντυπώσεων, ἡ ἀνάμνηση γεγονότων ἀπὸ τὸ ἀπώτερο καὶ πρόσφατο παρελθὸν τῶν ἐκλιπόντων ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς περιλειπομένους, δρᾷ πολλὲς φορὲς θεραπευτικὰ πάνω τους. Αὐτὲς οἱ ἀνάμνησεις ἔτσι ὅπως ἐκτίθενται στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ μᾶς εἰσάγουν στὸν τρόπο ποὺ σκέπτεται καὶ ἀναπολεῖ τὰ γεγονότα ὁ διπλανός μας καὶ μᾶς βοηθεῖ γνωρίζοντάς τον νὰ μπορούμε νὰ σταθοῦμε πλάι του καὶ νὰ τοῦ συμπαρασταθοῦμε καλύτερα. Ἄλλωστε ἡ μελέτη τῶν προσωπικῶν ἡμερολογίων συνιστᾷ ἓνα ἀκόμη μέσον γνωριμίας τοῦ ἄλλου καὶ τῶν σχέσεων ποὺ καλλιεργεῖ ὁ ἴδιος μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡ παρηγοριά ἐξἄλλου ποὺ μπορούμε νὰ δώσουμε εἶναι καὶ συνάρτηση τοῦ βαθμοῦ γνώσεως τοῦ ἄλλου. Τὸ «ἡμερολόγιο» τὸ ἀφήσαμε χωρὶς δική μας ἐπεξε-

ργασία, ἂν ἐξαιρέσουμε τὴν παραγραφοποίησή του καὶ τὴν προσθήκη ἐπὶ μέρους τίτλων.

Καλὲς ὑπομονές!

Παράδοξη μοῦ φάνηκε ἡ εὐχή ποὺ μοῦ ἀπηύθυνες στὸ πρόσφατο πένθος μου. «Καλὲς ὑπομονές!»! Πρέπει νὰ ὀπλισθῶ μὲ πολλές; Ἀπαιτεῖται πληθυντικὸς ἀριθμὸς στὴν εὐχή; Ὁ ἐνικὸς δὲν εἶναι ἀρκετός; Ἀχ αὐτὴ ἡ ποιμαντικὴ γραμματικὴ! Μᾶς κάνει νὰ μπαίνουμε σὲ ἀπροσδόκητες ἐκδοχὲς τῆς πραγματικότητος καὶ ἐξηγητικὰ νὰ ἐρμηνεύουμε τὸν κόσμο, τὸν κόσμο τῶν ἄλλων καὶ τὸν δικό μας κόσμο.

Μὲ ἕναυσμα λοιπὸν τὴν εὐχή σου θέλησα στὶς λίγες γραμμὲς ποὺ ἀκολουθοῦν ν' ἀναφερθῶ στὴ σχέση μου μὲ τὴν μητέρα ἔτσι ὅπως ἀναδύεται ἀπὸ τὶς ἀνάμνησεις μου. Τὰ ἐνδιαφέροντά μας δὲν ἦταν πάντα τὰ ἴδια καὶ τὰ κέντρα βάρους δὲν συνέπιπταν. Ἡ ὑπομονὴ ἢ οἱ ὑπομονές ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἀμοιβαῖες.

Ἀναπληροῦσα τὰ ἐλλείποντα

Βλέπεις, ἦταν ἐκεῖνες οἱ λεπτομέρειες ποὺ σοῦ διέφευγαν. Γιὰ τὸ πόσα παιδιὰ εἶχε ἐκεῖνος ὁ γνωστός, ποιά ἦταν ἡ σειρὰ τους, τί εἶχαν σπουδάσει, πόσα παιδιὰ ἔχουν τώρα, ποὺ μένουν, πότε παντρεύτηκε ὁ ἓνας, πότε ὁ ἄλλος, πότε γιορτάζουν, πότε ἔχουν τὰ γενέθλιά τους. Πέρα ἀπὸ τὰ προσωπικὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ ἱστορικὰ ποὺ συνδέονταν μὲ τὰ πολιτικὰ καὶ τὶς περιπέτειες τῆς οἰκογένειας ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὶς ἐπιτυχίες ἢ τὶς ἀποτυχίες στὶς ἐκλογές.

Ὅλες ἐκεῖνες οἱ σχέσεις ποὺ τὶς εἶχες ἀκούσει χίλιες φορὲς καὶ δὲν τὶς εἶχες συγκρατήσει ἢ μόνο ἐπιπόλαια γιατί τί σὲ πείραζε καὶ ἂν σοῦ διέφευγαν, θὰ μπορούσες νὰ ἐπανέλθεις καὶ νὰ ρωτήσεις τὰ πάντα μὲ λεπτομέρειες. Ἦταν πάντα προθυμὴ νὰ ἐπαναλαμβάνει γιὰ πρόσωπα, γιὰ πράγματα, γιὰ καταστάσεις. Ἀκούραστη νὰ σοῦ θυμίζει ὅ,τι δὲν εἶχες προσέξει, ὅ,τι ἐπιπόλαια ἄκουσες, ὅ,τι ξέχασες.

Ἄλλες φορὲς τὴ ρωτοῦσες μὲ μιὰ μικρὴ συννεοχὴ γιατί γνώριζες ὅτι αὐτὸ τὴν εὐχαριστοῦσε. Νὰ διηγεῖται γιὰ τότε ποὺ εἶχε διακριθεῖ στοὺς ἐθνικοὺς χορούς, γιὰ τὶς διακοπὲς στὴ Βυτίνα, γιὰ τοὺς ἀρραβῶνες τῆς γιὰ τὶς προσλήψεις ποὺ μὲ τὴ μεσολάβησιν τῆς γίνονταν ἀπὸ γνωστοὺς τῆς οἰκογένειας ποὺ κα-

τείχαν ύψηλές θέσεις και υπολόγιζαν τη γνώμη της. Μια σειρά ονομάτων είχαν τη μόνιμη αναφορά τους στις διηγήσεις της. Τί γιορτές, τί εκδρομές, τί έξορμήσεις. Χαρές και απογοητεύσεις, πικρίες και ένθουσιασμοί όλα είχαν τη θέση τους κι έπαιρναν τη σειρά τους σ' αυτές τις διηγήσεις.

Σ' αυτήν προσέφευγες και για πράγματα που σου διέφευγαν από τη δική σου προσωπική ιστορία. Λεπτομέρειες πριν από τη γέννηση ή τη γέννησή σου, τα πρώτα σου λογάκια, τα ρούχα σου. Τις πρώτες σου επιδόσεις στο σχολείο. Για συμμαθητές και συμμαθήτριές σου και το τί απέγιναν. Για τα καρδιοχτύπια σου στο σχολείο, στο πανεπιστήμιο, στο στρατό. Για συμφοιτητές και συναδέλφους που ακόμα και τα όνόματά τους με δυσκολία τα έπαναφέρεις τώρα' αυτή γνώριζε τις κινήσεις τους, κρατούσε άλληλογραφία. Πάντα πρόθυμη να φιλοξενήσει ακόμη κι όταν έσυ έλειπες. Φυσικό λοιπόν, όταν έβλεπαν έναν άνθρωπο που τους καλοδεχόταν, αισθάνονταν ότι μπορούσαν και να τον εμπιστευθούν. Ο λόγος της ήταν ύποπτητικός όταν μ' έπιανε ν' άγνοω κάτι για τους φίλους, ότι δήθεν δεν πρόσεχα ή δεν έδινα σημασία κ.τ.τ. Έγώ όμως ήξερα ότι τους εμπιστευόμουν σε καλά χέρια.

Βιβλίο αναφοράς

Άλλωστε ανά πάσαν στιγμήν μπορούσα να επανέλθω και να ρωτήσω οτιδήποτε μου είχε διαφύγει σά να μη γνώριζα ότι κάποτε θα έφθανε και ή στιγμή της μεγάλης σιγής και ή Μάνα, αυτό το πολύτιμο βιβλίο αναφοράς και όχι μόνο, δεν θα μπορούσε πλέον να κοινοποιεί τα δεδομένα της... Άκρα του τάφου σιωπή.

Οί άπαντήσεις τέλος, ενώ σωρός οί έρωτήσεις. Κάποτε αυθόρμητα σου 'ρχεται να σηκώσεις το τηλέφωνο για να μάθεις. Ή να κινήσεις να την βρείς και συνειδητοποιείς ότι δεν γίνεται πιά. Τα έρωτήματά σου μένουν αναπάντητα. Οί άπορίες σου μένουν άπορες. Και σε άλλους κοντινούς σου ανθρώπους ν' άπευθυνθείς μπορεί να ξέρουν αντικειμενικά για το πότε μετακόμισε από την έπαρχία στην Άθήνα ό τάδε, για το πότε βάφτισε ό Παναγιώτης το γιό του, για το άν σκοτώθηκε ό θεός σου ό βουλευτής το '40 ή το '41 ή που βρίσκεται τώρα εκείνος, πώς τον έλεγαν μωρέ... Γιάννη ή Παντελή. Λεύπει εκείνος ό χρωματισμός στη φωνή, εκείνη ή μικρή νότα άμφιβολίας, άν έγιναν έτσι ή άλλως τα πράγματα, ή μικρή λεπτομέρεια που ήξερες ότι μόνο αυτή μπορούσε να την είχε παρατηρήσει, ή συμβουλή της ν' αγαπάς και να συγχωρείς όλους.

Άνεκπλήρωτο κενό και μεταμορφώσεις

Σου λείπουν ακόμη τα μικρά ή μεγάλα παράπονα. Για το πόσο λίγο χρόνο της διέθετες. Οί δουλειές, το

σπίτι, τα ταξίδια ήταν μεγάλοι και πραγματικοί αντίζηλοι. Οί σπουδές τον πρώτο καιρό. Ή άλληλογραφία σου προσπαθούσε να καλύψει λίγο το κενό. Άλλ' αυτή είχε ανάγκη την παρουσία σου. Και συ δεν το καταλάβαινες ή δεν ήθελες να το καταλάβεις. Είναι παράδοξο πώς προς το τέλος του ό άνθρωπος δεν άνέχεται τη σωματική άπόσταση του άλλου. Τόν θέλει κοντά του, κι όσο γίνεται περισσότερο, εί δυνατόν συνεχώς.

Σου λείπουν οί ευχές της. Να σου εύχηθεί καλή χρονιά, χρόνια πολλά στη γιορτή σου, στα γενέθλιά σου, στο ταξίδι που ξεκινάς' να της αναγγείλεις μια έπιτυχία σου ή μια δυσκολία σου. Γνωρίζεις ότι κατά κάποιο τρόπο ακολουθεί και γνωρίζει τα βήματά σου, προσεύχεται για σένα όπως και συ προσεύχεται για αυτήν και εύχεται ό Θεός να την αναπαύει μετά από τόσα χρόνια άγώνων στο έργο Του.

Στενοχωριέσαι. Δεν σε χωράει ό τόπος, όπως δεν καταλαβαίνεις και πώς μπορεί να χωρέσει ένα μήμα τη ζωή ενός ανθρώπου. Κι είναι ώρες που συλλογίζεσαι την κουβέντα ενός φίλου που σου έγραψε αναγγέλοντας τον θάνατο του πατέρα του: «Ξέρεις δεν στενοχωριέμαι που πέθανε, μα που δεν θα τον ξαναδώ». Παράξενος λόγος, άχώνευτος τότε. Τώρα, τόσο κατανοητός.

Ξέρεις ότι τώρα άρκεΐσαι στις φωτογραφίες, στη σκέψη, στην φαντασία, στις αναμνήσεις, στα λίγα γραπτά, στις διηγήσεις άλλων που σου άποκαλύπτουν άγνωστες πτυχές της ζωής της, κρυφές από σένα για το πόσο τους είχε σταθεί στη ζωή τους. Άποφεύγουν ίσως να πούν και κάτι κακό ή άσχημο. Ο χρόνος έξωραΐζει καταστάσεις ή κάνει να λησμονηθούν πράγματα που δεν σημαίνουν τίποτε πιά.

Ή μορφή σιγά σιγά γίνεται παντοδύναμη. Φαντάζει σά να 'ναι κι αυτό, κι εκείνο και το άλλο. Γίνεται μια μεταμόρφωση' από την πιο σκληρή και καταλυτική που την αισθάνεσαι να τελεσιουργείται σ' αυτό το παράδοξο ταξίδι του σώματος στο κέντρο της γής μέχρι αυτή της δόξης που θα άποκαλυφθεί στο τέλος με την άνάστασή του. Ή Μεταμόρφωση του Κυρίου και ή Άνάστασή Του δίνει σ' έμάς τους περιλειπούμενους τη δύναμη της ίκεσίας και την έλπίδα τόσο για τους κοιμηθέντες, συγγενείς και φίλους, όσο και για τον ίδιο μας τον έαυτό. Σ' αυτή τη μελέτη θανάτου μελετάς την άνάσταση και τη μεταμόρφωση της ζωής...

Σ' έμάς δεν άπομένει παρά να εύχαριστήσουμε τον καλό μας φίλο που μάς εμπιστεύτηκε τις σελίδες αυτές και να συστήσουμε σε όλους τους αναγνώστες μας, να γιορτάσουν την καθιερωμένη πιά Γιορτή της Μητέρας τον Μάιο, ανάβοντας ένα κεράκι ύπερ ύγειας ή αναπαύσεώς τους, εκφράζοντας όλη μας την εύγνωμοσύνη σ' αυτές που μάς έφεραν στον κόσμο και μάς γαλούχησαν.

Χριστός ανέστη, πατέρες και άδελφοί!